

Məhəmməd İqbal - Böyük Moğollar dönəminin son yadigarı

Allamə Məhəmməd İqbal (1887-1938) Pakistanın mənəvi atası sayılır, amma bu dövlət onun ölümündən sonra, 1947-ci ildə bu böyük insanın arzularının fiziki təzahürü kimi meydana gəlib. Onun yaşadığı dövrdə Böyük Moğolların səltənəti Hindistan Britaniya imperiyasına daxil idi və islami düşüncədə böyük rekonstruksiyalar aparmağa çalışan M.İqbal bu ərazidə ayrıca müsəlman dövlətinin yarannmasını arzulayırdı. "Mən istərdim ki, Pəncəb, Şimal-Qərb vilayəti, Sind və Belucistan vahid dövlət halında birləşsinlər". O, arzuladığı dövləti - "istər padişahlıq parlıtsı olsun, istər respublika görüntüsü, dinsiz siyasət tirantlığa aparr" şəklində formullaşdırırdı. Onun ad günü hər il Pakistanda "İqbal günü" kimi qeyd olunur.

Dünya poeziyasının ən vacib fiqurlarından hesab olunan Allamə Məhəmməd İqbal 9 noyabr 1887-ci ildə Pəncəbdə, suflar ailəsində dünyaya gəlib. Bu nəsil İslamıyıldan öncə brahmanlar zümərəsinə daxil olub. Əsərlərini əsasən urdu və dari (fars) dillərində yazan M.İqbal mükəmməl Şərq və Qərb təhsili almışdı və hər iki mədəniyyət barədə geniş təsəvvürə malik idi. Şərq və Qərb mədəniyyətinin ən yaxşı xüsusiyyətlərini özündə birləşdirmək istəyi onun poeziyasında da, dünyagörüşündə də, fəlsəfasında da özünü büruzə verir. Onu çəkdəş islam düşüncəsinin ən vacib fiqurlarından biri hesab edir (E.Bukey), zamanın Cəlaləddin Rumisi adlandırdılar. "Əgər Ruminin "Məsnəvi"si 1300-cü illərdə yaşayan insanlar üçün "Quran"ın təfsiri idisə, İqbalın yaradıcılığı XX əsrin insanları üçün müasir fəlsəfi və elmi biltiklərin işığında İslamda dini düşüncənin rekonstruksiyası üçün "Quran" təfsirləridir". (C.İqbal).

M.İqbalə həm ruhən, həm mövzu baxımından yaxın şairlər kimi

C.Rumini və Hötəni göstərə bilər. Onun "Calal və Hôte" şeiri var. Bu şeirdə iki böyük müdrik cənnətdə təsvir olunur, onların arasında intellektual söhbət gedir. Bununla M.İqbal Qərblə Şərqin bir bütöv olduqlarını göstərmək istəmişdir.

İqbal özündən sonra böyük yazılı irs qoyub gedib, amma onun şəxsi nümunəsi ilə göstərdiyi hərəkatlar də bir irs kimi kitablara daxil ediləcək.

1921-ci ildə, Türkiyədə İstiqlal savaşçı zamanı Məhəmməd İqbal Qurban Bayramı münasibətilə Lahorada tarixi Badşahi Camisində bayram namazı qılmaq üçün toplaşmış 250 min insan qarşısında Atatürkü dəstəkləyən bir xütbə söylədi: "İslamın hər tərəfində duçar-ı həzimet olan sancaqları Anadoluda toplanmışdır. Qardaşlarım, dua edək ki, o bayraq o bürclərdən qiyamətə qədər düşməsin. İslamın gincəsi qaralmasın, Allah müsəlmanları xristianlara qarşı müdafiə edən böyük lider Mustafa Kamala yardım etsin. İslamın son əsgərlərini müzəffər qılsın". Bu xütbədən sonra Hindistan müsəlmanlarının tarixi "Mustafa Kamala yardım" kampaniyası başlandı.

Şübhəsiz ki, o, bir Allah seçkiniydi. O, xəyalın Hicazə (Məkkəyə) səfər edir, uyquda peyğəmbərlə danışırdı. Bir dəfə, Çanaqqala döyüşü zamanı Məhəmməd peyğəmbəri yuxusunda görən İqbal peyğəmbərin "Mənə nə götdürdün?" sualına belə cavab verir: "Buyurun əfəndim, Çanaqqaladan götdirdiyim qandır, Bir şüə qan ki, bənzərsizdir, namusdur, vicəndir".

Məhəmməd İqbal ruhən çətin gündə Azərbaycanın da yanında oldu. Mən onun mənəvi övladı olan Pakistanın dəstəyini demirəm, məhz onun doğum günündə, 9 noyabrda - İqbal günündə ermənilər təslim aktını qəbul etdilər. Təəssüf ki, yaradıcılığı dünyanın bütün əsas dillərinə tərcümə edilmiş böyük sufi, böyük şair, böyük filosof və Böyük Moğollar dönəminin son yadigarı Məhəmməd İqbalın yaradıcılığı hələ də Azərbaycan dilinə tərcümə edilməyib. Mən onun "Hicaz: ərməğanı" əsərindən bir fəslə və bir şeirini "Ədəbiyyat qəzeti"nin oxucularına təqdim etmək istəyirəm. Böyük İqbal da, onun övladı Pakistana da minnətdarlığımı bu cür ifadə etmək istədim. İnşallah, uyquma gəlsə, dillə də bildirərəm.

"Hicaz: ərməğanı" İqbalın Məkkəyə xəyalı səfəri zamanı aldığı təəssüratlarıdır. Bütün ulular kimi, onun da fiziki səfər üçün heç zaman məddi imkanı olmayıb.